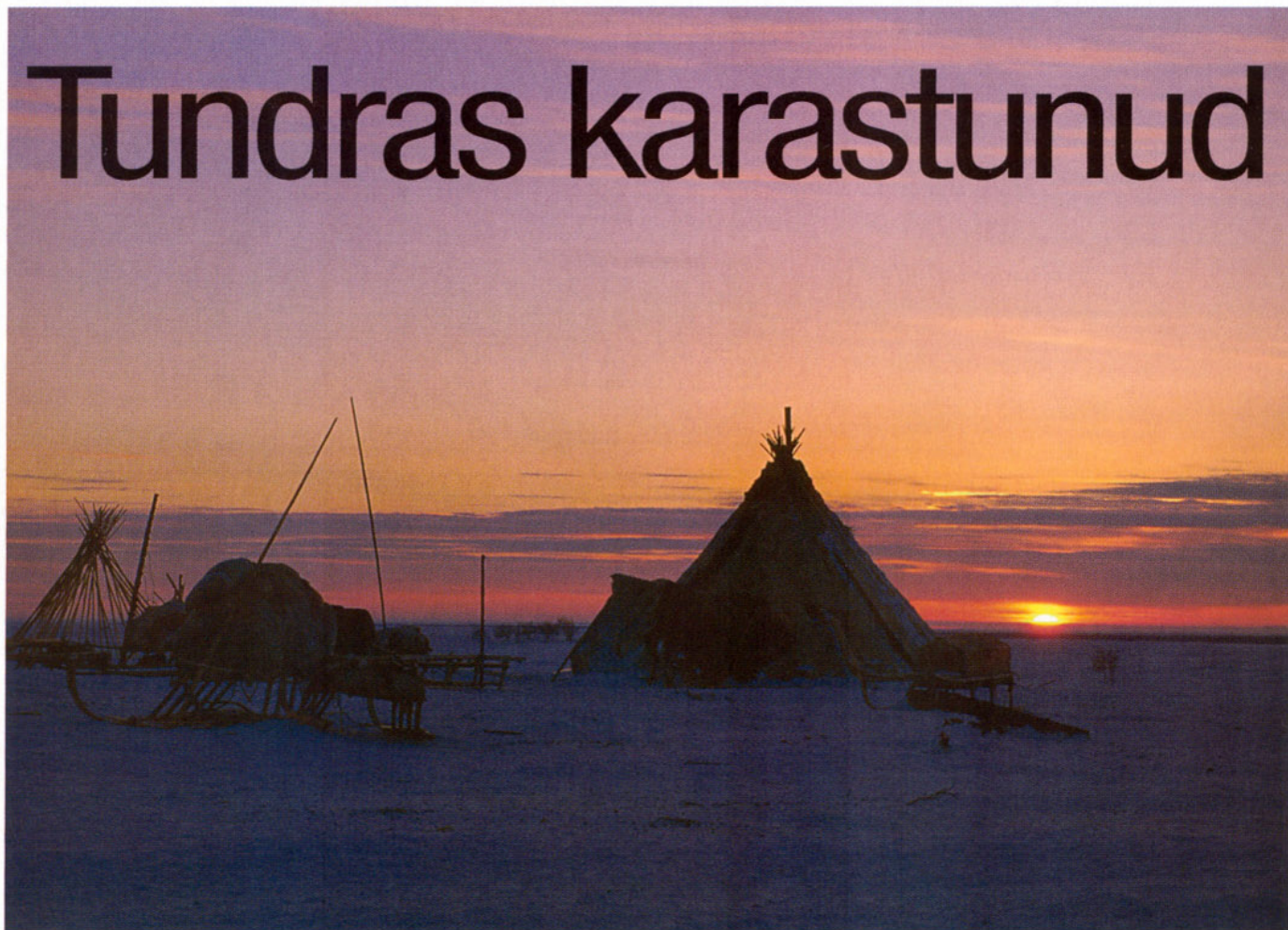

Tundras karastunud

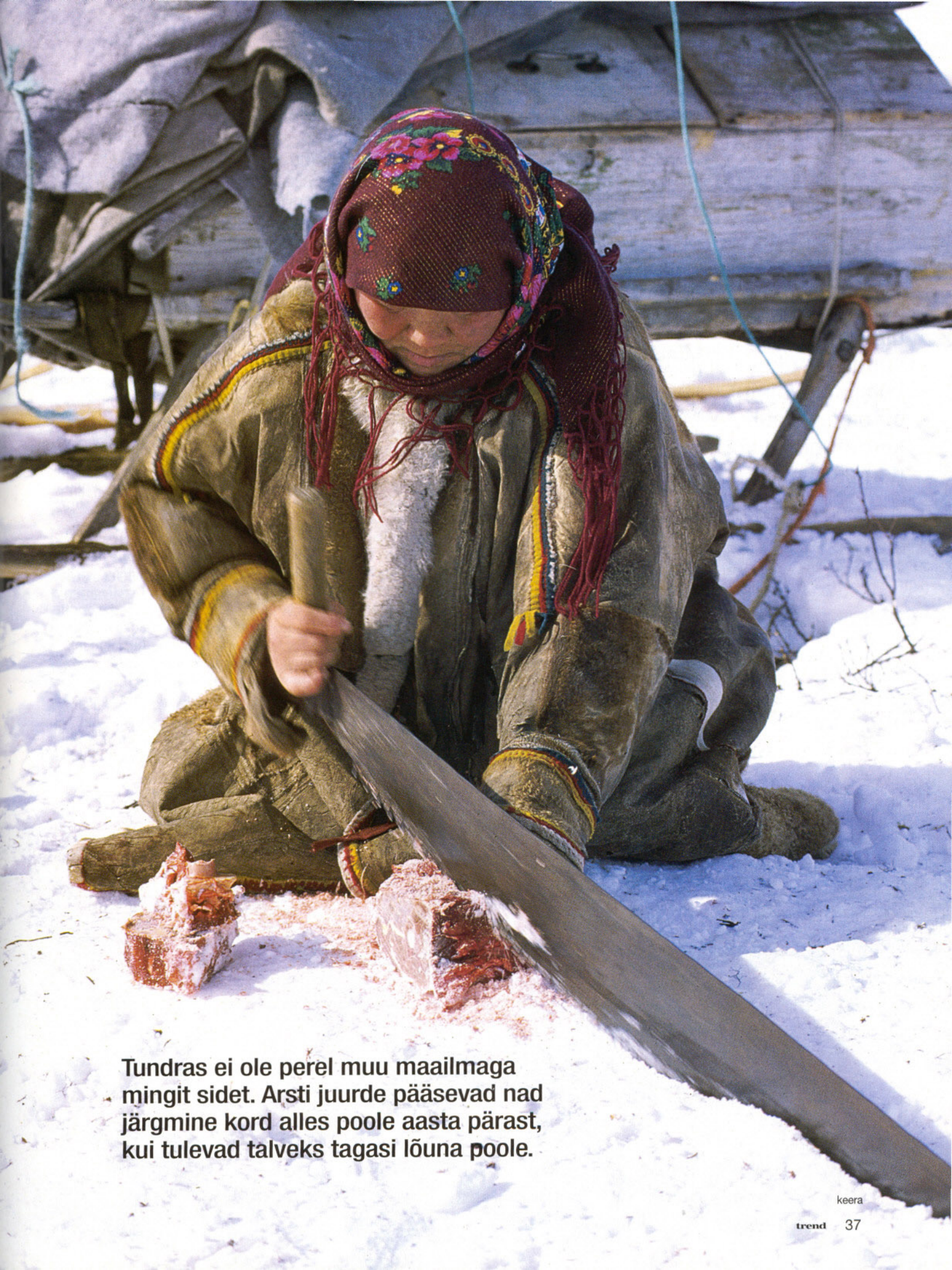

Koolieelikud Sveta (vasakul) ja Seva on emale kodutöodes abiks.

Siberi tundras, kaugel mobiilidest, kraaniveest ja elektrist elavad neenetsid, kelle traditsioonilist eluviisi iseloomustavad jäigad soorollid. Ränkades tingimustes hakkama saamine nõuab palju tööd.

Karmi Loode-Siberi lõputuna tunduv tundra-vaade asub Jamali poolsaarel, üks Venemaa kõige hõredamalt asustatud piirkondi. Juba aastasadu elavad sellel Skandinaavia-suurusel alal neenetsid, kelle argipäev kulgeb põdrakarjade liikumise rütmis.

Nataša Korolja (38) rakendab vilunult kolm põhjapõtra saani ette ning kihutab piki Siberi jäist tundrat. Hiline hommikupäike püüab leevendada näpistavat külma, kuid ilma suurema eduta. Nataša kaheksakuine poeg magab rahulolevalt ema kõrval hällis, põdranahad kaitsevad teda külma eest. Reisisihiks on 40 kilomeetri kaugusel asuv Panajevski küla.

Tundras ei ole perel muu maailmaga mingit sidet. Arsti juurde pääsevad nad järgmine kord alles poole aasta pärast, kui tulevad talveks tagasi lõuna poole.

Nii kaugele, kui silm ulatub, on näha vaid lumi ja jää, ning teekond üle valge avaruse paneks enamikul inimestel vere tarretama. Nataša aga ei pea seda millekski. Poiss on tema kuues laps, ning tee on juba tuttav. Nataša teab, et külas tehtavad kaitesüstid on lapsele elutähtsad. Nädala pärast asub pere koos põdrakarjaga teele põhja poole, Kara mere ranniku suunas.

Mõne tunni pärast peatab Nataša rakendi tuulevaiksuse jõekäärus ning tõstab nahkadesse mässitud lapse imetamiseks lähemale. Eest avatud karusnahkne kasukas kaitseb pisikest toitmist ajal külma eest. Nataša võtab termosest lonksu kuuma teed ja hammustab peale kuivatatud põdraliha. Et liha ära ei jäätuks, hoiab ta seda sõidu ajal jaki all.

Muust maailmast lahus

Tänane teekond on Nataša jaoks tühi, sest järgneva poolaasta veedab ta koos mehe ning kuue teise perega põdrasaanides. Nad sõidavad läbi 700 kilomeetrit, ajades enda ees 3000pealist karja. Tundras ei ole perel muu maailmaga mingit ühendust. Arsti juurde pääsevad nad järgmine

kord alles poole aasta pärast, kui tullaakse talveks tagasi lõuna poole.

Tohtri juurest jõuab Nataša õhtuks koju, püstkoda-dest koosnevasse külakesse. Varsti saabub ka tema mees, kes on laiadel puusuuskadel palju kilomeetreid maha sõitnud. **Aleksandril** on reel jahiretke saak – viis raba-kana.

Neenetsid teavad, et nende elulaadi peetakse algeliseks, kuid nende meelest on oluline osata tundras hakkama saada. Aleksander räägib uhkelt, kuidas põdrakarjuste teadmised ja oskused on ühelt sugupõlvelt teisele üle minnes aja jooksul paranenud.

“Me sööme toorest liha, joome põdraverd ja kolime koduküla ümber vaat et viiskümmend korda aastas,

kuid ükski linnainimene ei saaks neis tingimustes hakkama, vaid sureks varsti nälja ja külma kätte,” ütleb ta.

Erilised oskused hoiavad elus

Lindude puhastamisel üle jäänud siseelundid viskab Aleksander koertele, kes maiuspalade pärast kisklema lähevad. Kui Aleksander märkab suitsupakki, mis naine on talle külast ostnud, otsib ta välja tikud ning seab end põdranahkadele suitsetama. Teise käega kiigutab ta kõie otsas rippuvat hälli.

Koerad püstkoja ees rahunevad peagi, kuid tuul on tõusmas. Plekkahjus koja keskel praksub tuli ning pikka-mööda imbub õhku põdra- ja kanaliha hõngu. Varsti tulevad koju koolieelikud **Seva** ja **Sveta**. Nad on lähedal asuvast järvest kirvega jääkamakaid lõhkunud ning tassivad tükid koju, et neist vett sulatada. Pere suuremad lapsed käivad külakoolis ning näevad vanemaid alles suvisel koolivaheajal.

Sveta läheb emale appi ning Seva istub isa kombel põrandale süüa ootama. Nataša on valmistanud suure portsu liha, mida süüakse kätega, istudes põdranahkadel madala laua ääres. Söömaaja lõpetuseks juuakse teed. Sveta kannab hoolt, et isa saaks alati kõige suurema tassi.

Pärast sõõki kraamib Nataša laua ning peseb nõud vana riidelapi ja natukese veega puhtaks. Enne magaminekut käib Aleksander veel õues kontrollimas, ega miski pole jäänud nii, et öösel tõusev tuul saaks selle ära viia.

Püstkojas heidavad Aleksander ja lapsed voodile, mille Nataša on katnud pehmete karusnahkadega. Nad lamavad külge külje kõrval, saapad jalas ning jakid tekiks peal. Nataša paneb hommikuks valmis veenõu, et võiks kohe ärgates hommikueinet tegema asuda. Beebi hakkab nutma, kuid rahuneb kohe, kui saab kätte päeva viimase piimaannuse.

Kui tuli kustub, langeb temperatuur kiiresti alla nulli. Püstkoda täidab tasane norskamine ja tundratuule ulg.

Tundras ei kasutata veekindlaid rõivaid. Nii Aleksandri kui ka tema poja Seva riided on valmistatud põdranahkadest.

Seisma jäänud aeg

Nataša ja Aleksandri elu jälgides tundub, nagu oleks aeg seisma jäänud. "Me ei tea maailma asjadest midagi. Ainus side maailmaga tundrast väljaspool on raadio-saatja, mille abil teatame aeg-ajalt oma liikumistest Panajevski ametnikele," räägib Nataša.

"Me ei hooli sellest, mis Moskvas või mujal maailmas juhtub, meile on tähtsad ainult põdrad. Elu tundras on olnud alati ühesugune – ükskõik, kas võimul on olnud tsaar, kommunistid või demokraadid," jätkab ta.

Seepeale meenub mulle esimene külaskäik Nataša pere juurde 2001. aasta sügisel. 11. septembri sündmustest oli möödunud kolm nädalat, kuid põdrakarjusteni ei olnud uudised maailma vapustanud tragöödiast jõudnudki. Samuti ei äratanud minu räägitu nendes mingit huvi.

Tööde kindel jagamine sugupoolte vahel ei saa neenetsite juures märkamatuks jääda. Naise toimetused ei paista päeva jooksul kordagi katkevat. Hommikul tõuseb naine enne teisi, süütab koldes tule ja keedab teed. Päeval hoiab ta lapsi, lõhub puid, hangib vett ja valmistab mehele söögid.

Beebi toob naisele tööd juurde. Hälli pehmendamiseks kasutatakse samblikku, mida tuleb vahetada mitu korda päevas. Hämaratel sügis- ja talveõhtutel õmblevad naised perele põdranahkadest rõivaid.

Naist peetakse rāpaseks

Meeste elu ei valitse nii kindel rutiin. Nende ülesanne on karjatada ööpäev läbi kuni kolme tuhande pealist põdrakarja. Loomade valvamine rasketes ilmastikutingimustes on ränk töö, seepärast tehakse seda vahetuste kaupa. Põdrad tuleb viia parimatele maadele, kuid samas kanda hoolt, et nad oma karja juures püsiksid. Talvel ehitavad mehed regesid, millega sõidetakse ja veetakse asju.

Kui jurtaküla valmistub koos põtradega edasi minema, võtavad mehed veopõtradeks valitud loomad kin-

ni. Naised hoiavad samal ajal karja ümber kõit, mis ei lase põtradel minema joosta. Tore on vaadata, kui oskuslikult püsib naistel käes kõis, millele nad kordagi peale ei astu.

"Pahade päevade" pärast peetakse naisi rāpaseks ning seepärast ei tohi nad astuda üle millestki, mis on seotud põtradega. Põdrakarjused usuvad, et tabu rikkuva naise peret tabab ebaõnn: pereliikmed võivad haigestuda, viga saada või hundikarja ohvriks sattuda.

Hõrgutised mehele

Tasapisi hakkab märkama Nataša ja ta mehe vahel valitsevat mõlemapoolset austust. Kui Aleksander naaseb pärast pakaseööd põtru karjatamast, pakub Nataša talle teed ja süüa. Mees saab kõige suuremad ja rasvasemad palad, sest naine teab, kui palju kulub energiat inimesel, kes veedab kogu pika öö 25kraadises pakases.

Aleksander omakorda räägib austusega näiteks rõivastest, mida Nataša perele õmbleb. Põdranahast saavad, mis ma külast ostsin, ei saa seevastu tema heakskiidu osaliseks. "Nad ei oska valmistada selliseid jalanõusid, millega tundras hakkama saaks," ütleb Aleksander, mõeldes sellega, et tema naisel on see oskus olemas.

Ebaõiglasena tundunud tööjaotus hakkab vähehaaval paistma ülimõistlikuna. Mees ja naine tunnistavad mõlemad, et nad on teineteisest täiesti sõltuvad, sest kumbki ei saaks tundras üksinda hakkama. Nagu teised neenetsid, nii mõtleb ka Nataša pere, et tundra ränkades tingimustes hinges püsimine tähendab tõsist tööd.

"Naine peab lapsi toitma. Ta ei suudaks öösiti põtru karjatada," märgib Nataša. Neenetsinaistel on tavaliselt kuus kuni kaheksa last, kes sünnivad püstkoja algelistes oludes.

Kui ma koduteele asun, viib Aleksander lahkesti mind põdrarakendiga külasse. Siberi karmidel maadel paugub pakane, kui meie sarvilised vedurid läbi pehmete hangede teed rajavad. ●

Neenetsite sõber

Artikli autor on vabakutseline ajakirjanik ja fotograaf, taanlane **Gerner Thomsen** (34), kes on käinud neenetsite juures Jamali poolsaarel juba neli korda. Viimasel korral elas ta just Nataša ja Aleksandri peres.

"Kõrvaltvaatajale näib neenetsite elu pideva võitluseks ellujäämise eest. Seepärast olengi väga tänulik, et mind koheldi kogu külaskäigu jooksul nagu pere-liiget," räägib Gerner, kes tunneb neenetsite vastu sügavat huvi ja poolehoidu.